

Varṇa'dan Hiyerarşi'ye: Modern Dünya Düzeninde Dalitler

From Varṇa to Hierarchy: Dalits in the Modern World Order

Arzu YILDIZ AYDIN

ORCID: [0000-0001-5286-1089](https://orcid.org/0000-0001-5286-1089) | ROR ID: <https://ror.org/04mmwq306> | e-Posta: arzuylidiz2484@gmail.com

Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi, Trabzon, Türkiye

Trabzon University, Faculty of Divinity, History of Religions, Trabzon, Türkiye

Atıf Bilgisi | Citation

Yıldız Aydın, Arzu. "Varṇa'dan Hiyerarşi'ye: Modern Dünya Düzeninde Dalitler". Dini Araştırmalar 69 (Aralık 2025), 141-176. <https://doi.org/10.15745/da.1769647>

Yıldız Aydın, Arzu. "From Varṇa to Hierarchy: Dalits in the Modern World Order". Religious Studies 69 (December 2025), 141-176. <https://doi.org/10.15745/da.1769647>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi | Date of Submission: 20.08.2025

Kabul Tarihi | Date of Acceptance: 10.12.2025

Yayın Tarihi | Date of Publication: 31.12.2025

Değerlendirme: Date of Publication:
İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme Double anonymized - Two External

Benzerlik Taraması: Plagiarism Checks:
Yapıldı - İntihal.net Yes - İntihal.net

Yapay Zekâ Bildirimi: Declaration of AI Use:
Yazar, bu çalışmayı oluştururken yapay zekâ destekli teknolojileri kullanmadığını beyan etmiştir The author declared that no AI-assisted technologies were used in the creation of this article.

Çıkar Çatışması: Conflicts of Interest:
Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman: Grant Support:
Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Telif Hakkı & Lisans: Copyright & License:
Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Etik Bildirim: Complaints:
diniarastirmalar98@gmail.com diniarastirmalar98@gmail.com

Öz

Sınıflı toplum anlayışının günümüzde en yoğun ve canlı sayılabilecek örneğini bulabileceğimiz Hindu toplumunun alt tabakasını, hatta dışlanmış ve tamamen dışarıda kabul edilenlerini oluşturan dalitler, tarihsel süreçte her daim ezilen ve yok sayılan bir toplumsal kesimi oluşturmuştur. Toplumda “dalit”, “dokunulmaz”, “parya” gibi çeşitli adlarla anılan bu grup, özellikle modern Hindistan’da tarihsel olarak maruz kaldığı dışlanmışlıktan sıyrılmak ve toplumsal eşitliğe ulaşmak amacıyla yoğun bir mücadele yürütmektedir. Sosyal görünür-lüklerinin uzun süre inkâr edilmesinin ardından dalitler bugün belirli anayasal ve yasal haklara sahip olmuş olsalar da doğumla belirlenen kast temelli ayrımcılığın kalıntıları, onları hâlâ toplumsal, ekonomik ve kültürel alanlarda sınırlamaya devam etmektedir. Bu bağlamda, Hinduizm’in temel sosyal düzenleyicilerinden biri olan varṇa/kast sisteminin yalnızca tarihsel kökenleri değil, günümüz dünyasındaki geçerliliği, meşruiyeti ve dönüşüm süreci de yeniden ele alınması gereken önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Dalitler, sadece dini ritüel temelli sınırlamalarla değil, toplumsal hayatın hemen her alanında yapısal engellemelerle karşı karşıya kalmışlardır. Dalitler eğitim, istihdam, ikamet ve sosyal ilişki kurma gibi temel hak ve fırsatlara erişim konusunda ciddi kısıtlamalara maruz bırakılmış, çoğu zaman fiziksel olarak da toplumun ve yerleşim alanlarının dışına itilmişlerdir. Bu çok katmanlı dışlanmanın en ağır sonuçları ise dalit kadınlar üzerinde görülmektedir. Zira Hindu geleneksel yapısında kadın zaten ikincil bir konumda yer alırken, dalit kimliğiyle birleştiğinde bu durum çok daha derin bir marjinalleşmeye yol açmaktadır. Dalit kadınlar hem kast hem de cinsiyet temelli ayrımcılığın kesişiminde yer alarak “en alt sınıfın en altı” olarak konumlandırılmakta ve bu nedenle hem kendi toplulukları içinde hem de genel toplumda çok yönlü baskılara maruz kalmaktadır.

Bu çalışma, Hinduizm'in temel inanç sistemlerinden biri olan varṇa kavramının, sadece dini bir prensip olmanın ötesine geçerek Hint toplumunun sosyal yapısını nasıl biçimlendirdiğini, zamanla bu yapının kalıcı bir toplumsal hiyerarşiye nasıl dönüştüğünü analiz

etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle dalitlerin bu yapı içerisindeki tarihsel konumu ve modern dönemdeki toplumsal gerçekliği, çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Araştırma, tarihsel-kronolojik yöntem kullanılarak Hint alt kıtasında kast sisteminin gelişim sürecini genel bir çerçevede ortaya koymayı hedeflemektedir. Dinler Tarihine özgü deskriptif ve karşılaştırmalı analiz yöntemleriyle, dalitlerin Hinduizm bağlamında nasıl konumlandırıldıkları değerlendirilecektir. Bu veriler üzerinden dini yapıların modern toplumdaki etkileri ve geçirdikleri dönüşüm, Hindistan örneği üzerinden irdelenecektir. Dalitlerin konumu, Hindu dini inanç sistemlerinin sadece metafizik alanla sınırlı kalmadığını; aksine toplumsal düzenin inşasında da belirleyici rol oynadığını göstermesi bakımından oldukça dikkat çekici bir örnektir. Bu bağlamda çalışma, dini doktrinlerin gündelik hayat üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik katkı sunmayı hedeflemekte, sosyal bilimler ve özellikle Dinler Tarihi disiplini açısından gelecekte yapılacak araştırmalara kaynaklık edecek nitelikte bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Dinler Tarihi, Hinduizm, Hindistan, Varṇa, Dalit, Hiyerarşi, Kast

Abstract

Dalits, who constitute the lower stratum of Hindu society—the marginalized and considered completely outsiders—are the most intense and vivid example of class-based society today. Throughout history, they have consistently been oppressed and ignored. This group, known variously as "dalit," "untouchable," and "pariah," is engaged in an intense struggle, particularly in modern India, to break free from the exclusion they have historically suffered and achieve social equality. Although dalits today have certain constitutional and legal rights after long denial of their social visibility, vestiges of caste-based discrimination determined by birth still continue to confine them in social, economic and cultural spheres. In this context, not only the historical origins of the varṇa/caste system, but also its validity, legitimacy, and transformation in the contemporary world emerge as a crucial issue requiring reconsideration. Dalits have faced not only restrictions based on religious rituals but also structural obstacles in virtually every aspect of social life. Dalits have been subjected to severe restrictions on access to basic rights and opportunities such as education, employment, residence, and social interaction, and have often been physically marginalized from society and residential areas. The most severe consequences of this multilayered exclusion are seen on Dalit women. While women are already held in a secondary position within the Hindu traditional structure, this, coupled with Dalit identity, leads to even deeper marginalization. Dalit women are positioned as the "lowest of the low," at the intersection of both caste and gender-based discrimination, are therefore subjected to multiple oppressions both within their own communities and in society at large.

This study aims to analyze how the concept of varṇa transcends its role as a mere religious principle and shapes the social structure of Indian society, ultimately transforming this structure into a permanent social hierarchy. The study focuses specifically on the historical position of Dalits within this structure and their social reality in the modern era. Using a historical-chronological approach, the research aims to provide a general framework for the

development of the caste system in the Indian subcontinent. Furthermore, using descriptive and comparative analysis methods specific to the History of Religions, the positioning of Dalits within the context of Hinduism will be evaluated. Using this data, the impact of religious structures on modern society and their transformation will be examined through the example of India. The position of Dalits is a striking example, demonstrating that Hindu religious belief systems are not limited to the metaphysical realm but, on the contrary, play a decisive role in the construction of social order. In this context, the study aims to contribute to understanding the effects of religious doctrines on daily life and aims to create a framework that will serve as a resource for future research in social sciences and especially in the discipline of History of Religions.

Keywords

History of Religions, Hinduism, India, Varṇa, Dalit, Hierarchy, Caste.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca toplumsal hiyerarşiler, farklı biçimlerde meşrulaştırılarak toplumların sosyal ve siyasal yapısını şekillendirmiştir. Bu hiyerarşilerin en sistematik ve köklü örneklerinden biri, Güney Asya'da Hindu dini çerçevesinde gelişen varṇa sistemidir. Başlangıçta dini saflık ve ritüellere dayalı bir iş bölümü olarak ortaya çıkan varṇa, zamanla toplumsal bir kast düzenine dönüşmüş; bireylerin doğuştan belirlenen statülerle tüm yaşam alanlarını düzenleyen katı bir yapı hâlini almıştır.

Bu sistem içinde “varṇa dışı” olarak kabul edilen dalitler, Hint toplumunun en dışlanan ve dezavantajlı grubunu oluşturmuşlardır. Dalit kimliği yalnızca dini bir statü değil; tarihsel, politik ve kültürel düzeyde süreklilik gösteren bir dışlanmışlıktır. Kolonyal dönemde yeniden tanımlanan bu konum, modern ulus-devletin kuruluşuyla anayasal düzeyde kısmen aşılmaya çalışılmıştır. Ancak modernleşme, kentleşme ve küreselleşme süreçleri, dalitlerin toplumsal konumunu köklü biçimde dönüştürmek yerine, mevcut eşitsizliklerin farklı biçimlerde yeniden üretilmesine yol açmıştır.

Bu makale, kast sisteminin tarihsel gelişim ve değişimi içinde varṇa'dan cāti'ye, oradan dalit kimliğine uzanan dönüşümü ele almakta; modern Hindistan'da dalitlerin karşılaştığı yapısal sorunları, siyasal temsil arayışlarını ve küresel dalit diasporasının sesini nasıl yükselttiğini incelemektedir. Aynı zamanda, anayasal düzenlemelerin sınırları, dini kısıtlamaların sürekliliği ve toplumsal hareketlerin etkisi bağlamında, dalit olmanın bugünkü anlamı sorgulanacaktır.

Hindu kutsal metinleri ve felsefi yorumlarda kast sistemi, varṇa ve cāti kavramları üzerinden tanımlanmaktadır. Bu sistem, bireyleri doğuştan belirlenen sosyal rollere göre sınıflandırır (Dumont, 1980, 46-47; Michaels, 2004, 160-162). Bu yapının dışında kalanlar ise “dokunulmazlar” ya da dalitler olarak adlandırılır. Tarihsel olarak en alt tabakada yer almış olan dalitler marjinalize edilmişlerdir (Dirks, 2001, 70-71; Doniger, 2009, 37-38). Kast sistemi

sadece sosyal ilişkileri düzenlemekle kalmayıp, *mokṣa*(kurtuluş) gibi dini kavramları da etkileyerek sosyal hiyerarşiyi ruhani yaşama entegre etmiştir(Klostermaier, 2007, 31-34; Flood, 1996, 58, 62-64). Dolayısıyla bu düzen hem dini hem de seküler boyutları olan çok katmanlı bir toplumsal model olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kast sisteminin toplumsal düzende ortaya çıkardığı derin eşitsizlikler ve ayrımcılıklar tarih boyunca yoğun eleştirilere konu olmuştur. Buddhizm ve Jainizm gibi dinler, kast sistemine karşı Hindistan’da ortaya çıkan en güçlü eleştirilerden bazılarını dile getirmiştir(Krishan, 1986, 71; Jaini, 1998, 67,74). Hatta her iki dinin inanç prensiplerinin özünde kast sisteminin adaletsizliğine itiraz ve varlıkların özde aynı oldukları fikri bulunmaktadır denilebilir.

Günümüzde Hint toplumunda siyasi, ekonomik, dini ve sosyo-kültürel hemen her alanda büyük etki ve yaptırıma sahip olan kast sistemi ve bu sistemin ürünü diyebileceğimiz dalitler arklı disiplinlerin yanı sıra Dinler Tarihi açısından da önemli bir araştırma konusu teşkil etmektedir. Uluslararası akademik literatürde güçlü bir şekilde yer bulan bu meselenin, Türkiye’de de disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınarak çok yönlü biçimde incelenmesi yerinde ve gerekli görülmektedir.

Ülkemizde Hint alt kıtası üzerine yapılan bilimsel çalışmalar son yıllarda artış göstermiş olmakla birlikte bu çalışmalar henüz yeterli değildir. Türkiye’de spesifik olarak dalitler üzerine yapılmış akademik çalışmalardan bahsetmemiz mümkün değildir. Dolaylı yahut doğrudan Kast sistemi üzerine yazılmış çalışmalardan bazıları ise Hacer Özyanıkoglu ve Cengiz Şahin’in “Türkiye’deki Hindistan, Bollywood ve Kast Algısına Yönelik Bir Araştırma” ve Gökçen Çatlı Özen’in “Kapalı Toplumsal Yapı: Kast Sistemi Üzerinden Tabakalaşma” adlı makaleleridir(Özyanıkoglu - Şahin, 2022; Özen, 2016).

Uluslararası alanda ise birçok Hintli ve yabancı araştırmacı tarafından varṇa sistemi ve dalitler üzerine çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Bunlardan en bilindiklerinden birkaçı

dalit hareketinin öncüsü, hukukçu, sosyolog ve Hindistan Anayasası'nın baş mimarlarından biri olan Dr. Bhimrao Ramji Ambedkar'ın "Annihilation of Caste"ı(Ambedkar, 2014), Eleanor Zelliot'un From Untouchable to Dalit: Essays on the Ambedkar Movement'ı, Christophe Jaffrelot'un India's Silent Revolution: The Rise of the Lower Castes in North India'sı, Susan Bayly'nin Caste, Society and Politics in India from the Eighteenth Century to the Modern Age'i(Bayly, 1999) J.H. Hutton'un Cast in India'sı (J. H. Hutton, 1961) ve Gail Omvedt'in Dalits and the Democratic Revolution'ıdır(Omvedt, 1994).

Bu çalışma, Hindu toplum yapısının temelini oluşturan *varṇa* sisteminin tarihsel gelişimi ışığında, (bu yapının dışında konumlandırılan) dalitlerin sosyo-dini pozisyonunu incelemek amacıyla tarihsel-kronolojik analizler yapılarak *deskriptif* yöntem ve karşılaştırmalı dinler tarihi perspektifine dayalı bir yaklaşım benimsemektedir. İlk olarak, tarihsel-kronolojik yöntem aracılığıyla kast sisteminin Vedalar döneminden günümüze kadar geçirdiği dönüşüm süreci incelenecektir.

Varṇa sisteminin tarihsel ve dini temelleri incelenerek dalit kimliğinin dinsel söylemlerle nasıl biçimlendirildiği ve bu söylemlere karşı nasıl bir direniş geliştiği Dinler Tarihi perspektifinden ele alınacaktır. Dalitlerin tarihsel süreçte hangi dini, kültürel ve toplumsal gerekçelerle dışlandığı ve bu dışlanmanın hangi yapısal mekanizmalarla sürdüğü analiz edilecektir. Deskriptif yöntem kullanılarak dalitlerin Hinduizm içindeki konumlarının dini metinlerdeki temsilleri ile toplumsal pratiklerdeki karşılıkları arasındaki bağlar sorgulanacaktır. Dini, siyasi ve toplumsal söylemler kast sistemini nasıl meşrulaştırmış ve dalitleri nasıl konumlandırmıştır soruları irdelenecek, günümüzde dalit kimliğinin anayasal düzenlemeler, toplumsal hareketler ve dalit öznelliği bağlamında nasıl yeniden inşa edildiğine kısaca değinilecektir. Çalışma, Hindu toplumundaki kast temelli ayrımcılığın tarihsel ve modern bağlamdaki sürekliliğini ve kırılmalarını Dinler Tarihi perspektifinden bütüncül biçimde gözlemlemeyi amaçlamaktadır. İncelemenin kapsamı Dinler Tarihi ile sınırlı olup dalitler ve varṇa-kast sistemi sosyolojik, ekonomik veya politik açılardan analiz edilmeyecek; varṇa ve

ilişkili kavramlar yalnızca çalışma gereği ölçüsünde ele alınacaktır.

Dolayısıyla bu çalışma, Hint toplumunda dalitlerin Dinler Tarihi bağlamındaki konumlarını kuramsal bir derinlikle ele almakta ve kast sisteminin dini temelleri ile toplumsal yansımalarına bütüncül bir bakış sunmaktadır. Dalitler ve varṇa sisteminin tarihsel, dini ve sosyolojik perspektiflerini anlamaya katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışma, gelecekte yapılacak araştırmalar için temel bir referans niteliği taşımaktadır. Analizler, Türkiye’de Dinler Tarihi alanında Hinduizm ve onun sosyo-kültürel yapıları üzerine perspektif kazandırmayı ve dinlerin yalnızca inanç boyutuyla değil, toplumsal ve kimlik boyutlarıyla da incelenmesi gerekliliğini vurgulamayı hedeflemektedir.

1. Hint Toplumunun Sınıflı Yapısının Tarihsel Sürekliliği, Varṇa Sisteminin Kökeni ve Dönüşümü

Sınıflı toplum yapısı, insanlık tarihi boyunca birçok farklı coğrafyada ortaya çıkmış ve gelişmiş karmaşık bir toplumsal organizasyon biçimidir. Bu yapının izlerini, Antik Mısır’dan Mezopotamya’ya, Çin’in erken medeniyetlerinden Avrupa’nın feodal yapısına kadar çok çeşitli kültürlerde görmek mümkündür (Mann, 2012, 105-127; Kemerlioğlu, 1996, 1-3). Ancak sınıflı toplumun en derin ve kapsamlı biçimde sistematize edildiği örneklerden biri Hinduizm’in anavatanı olan Hint alt kıtasında gelişen varṇa/kast sistemidir. Bu sistem, Hindu toplumunda sadece toplumsal bir hiyerarşi değil, aynı zamanda dinsel bir düzen olarak da işlev görmüş, bireylerin yaşamının neredeyse tüm alanlarını belirleyen bir mekanizma olmuştur (Bayly, 1999, 13-15). Bu mekanizma geçmişten günümüze ulaşarak Hint kültür ve medeniyetinin parçası olmaya devam etmektedir.

Hindu doktrini, tarihsel süreç içerisinde gelişerek sistemleşmiş bazı temel kavramlara dayanır. Özellikle Hindu ontolojisinde bireyin dünyadaki yerini anlamlandıran dört kavram olan karma (eylem ve karşılığı), saṃsāra (yeniden doğuş döngüsü), mokṣa (kurtuluş) ve varṇa (toplumsal sınıf), hem inanç hem de sosyal yapı açısından belirleyici role sahiptir (Michaels,

2004, 17; Doniger, 2009, 17-19; Srinivas, 1969, 3). Bu kavramlar günümüzdeki biçimlerine uzun tarihsel süreçler boyunca değişerek ve yeniden yorumlanarak ulaşmıştır. İç içe geçmiş bu kavramların prensibine göre varṇaya uygun bir yaşam süren birey olumlu karma biriktirir bu da mokṣa yolunda bir adımdır (Radhakrishnan, 1960, 54-58). Dolayısıyla varṇa yalnızca toplumsal bir kategori değil, Hindu inancına göre bireyin ruhsal ve manevi gelişiminin temel unsurlarından biridir.

Bilim insanları varṇa'nın kökenine dair çeşitli görüşler öne sürmüşlerdir. Bu görüşlerden en öne çıkanı ise Kuzey Hindistan'a göç eden Ari halk ile yerel Dravidler arasındaki etkileşim sonucu, Arilerin toplumsal üstünlüklerini meşrulaştırmak amacıyla varṇa sisteminin temellerinin atıldığını ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, açık tenli Ariler üst, koyu tenli Dravidler ise alt sınıfları oluşturmuş; zamanla bu grupların kaynaşmasıyla ara sınıflar ortaya çıkmış, toplumsal sınıflar ve görevler netleşmiştir. (Thapar, 2004, 13-14; Basham, 1963, 138; Kosambi, 1956, 98-100; Jha, 2014, 49). Sınıflar arası ayrımlar karşılıklı ilişkileri ve dini hayatı sınıfsal görev ve sorumluluklar çerçevesinde yaşamaya sevk etmiştir.

Hinduizm'in temellerinin atıldığı Vedalar döneminde metin temelli inançlar ve toplumsal yapılar gelişmeye başlamıştır. Özellikle *Ṛg Veda*, varṇa sisteminin izlerini taşıyan ilk kaynaktır. Varṇa terimi, ilk kez *Ṛg Veda*'nın *Puruṣasūkta*(Bévilion, 2025, 697-698; Yitik, 2019, 27-28) ilahisinde geçmektedir. Bu ilahide, evrensel kozmik varlık olan *Puruṣa*'nın bedeninden dört toplumsal sınıf ortaya çıkmıştır. En üst sınıf olan Brahminler ağzından, ikinci sıradaki Kṣatriyalar kollarından, üçüncü sıradaki Vaiṣyalar uyluklarından, en alt sınıf Şudralar ise ayaklarından yaratılmıştır(Manu, 1991, 3-4; Flood, 1996, 48-49). Başlangıçta sembolik bir toplumsal düzen olarak ortaya çıkan bu sistem, zamanla hem dini hem dünyevi yaşamı kuşatan ideolojik bir yapıya dönüşmüştür.

Hindu hukuk metinlerinden *Manusmṛiti* (Manu Kanunları) varṇa/kast sistemini normatif hale getirerek sosyal kurallar haline dönüştürmüştür. Manu'ya göre Brahmin, yaratılışın en üstün varlığı olup diğer kastlara hem dini hem toplumsal olarak hükmetme

hakkına sahiptir(Lipner, 1994, 105-107; Manu, 1991, xxii-xxiii). Manusmṛti’de her varṇanın sorumlulukları, görevleri ve toplumsal yükümlülükleri açıkça tanımlanmış; kastlar arası evlilik, sosyal hareketlilik ve mesleki sınırlar belirlenerek sınıflı sosyal düzen korunmuştur.(Flood, 1996, 59; Bühler, 1886) Upaniṣadlar, Purāṇalar ve Destanlar ise varṇanın felsefi derinliğinin temellerini atmış hem mitolojik hem de toplumsal düzenin anlatımı açısından önemli katkılar sağlamıştır.(Hiltebeitel, 2011, 529-531; Sharma, 2000, 32-180) Bu metinler kader, görev ve toplumsal düzen gibi kavramları felsefi düzeyde tartışarak varṇa sisteminin ideolojik temellerini güçlendirmiştir.

Varṇa sistemi, bireylerin doğumla belirlenen bir sosyal sınıfa mensup olduğu fikrine dayanır ve her sınıfa özgü görevler atar: Brahminler öğrenim ve öğretim, Kṣatriyalar yönetim ve savaş, Vaiṣyalar ticaret ve ziraat, Śudralar ise diğer üç sınıfa hizmetle yükümlüdür(Manu, 2005, md. 1.87-91, s.91). Varṇa sistemi, teorik olarak iş bölümüne dayalı fonksiyonel bir yapı gibi görünse de uygulamada katı ve ayrımcı bir toplumsal hiyerarşiye dönüşmüştür.(Doniger, 2009, 138-140) Bu dönüşüm, özellikle Vedalar döneminden itibaren dini meşruiyet kazanarak, toplumsal eşitsizliği kutsal bir düzen olarak sunmuş ve tarih boyunca bu yapının devamlılığını sağlamıştır.

Varṇa sistemi dört temel toplumsal kategori üzerinden hem toplumsal iş bölümünü hem de ritüel saflık derecesini belirler(Dumont, 1980, 46-47). Buna göre en saf sınıf Brahminler, en kirli sınıf ise Śudralardır. Sistem, bireyin doğuştan gelen konumuna göre görev ve sorumluluklarını (dharma) belirleyen, toplumsal hareketliliği büyük ölçüde sınırlandıran karmik bir adalet anlayışına dayanır(Ghurye, 1969, 53-55; Manu, 2005, md. 1.87-91; Masatoğlu, 2020, 195-208). Bu minvalde Hindu geleneğinde anahtar bir kavram olan varṇaṣramadharması özellikle ilk üç varṇaya tabi olan dvica (iki doğumlu) bireylerin varṇa (sosyal sınıf) ve aṣrama (hayat evresi) temelinde görev ve sorumluluklarını tanımlamaktadır(Klostermaier, 2007, 291-292; Olivelle, 1993, 214-216; Mann, 2012, 351; Fowler, 1996, 2528). Varṇa, Hindu bireylerin doğumdan ölüme kadar çeşitli dönemlerde hayatlarını nasıl yaşamaları gerektiğine dair

kılavuz görevi de üstlenmektedir. Bireyler hayatlarını bu kılavuzun rehberliğinde yaşayarak toplumda kendilerine düşen görev ve rolleri yerine getirmiş oldukları gibi karmalarına uygun hareket ederek mokşaya ulaşmayı başarmış olacaklarına inanırlar.

Varṇa, Hindu kutsal metinlerinde yer alan ve toplumun işlevsel bir bütün olarak işlemlerini amaçlayan soyut bir kavramdır(Dumont, 1980, 67-70). Ancak metinlerde tanımlanan yapının her zaman toplumsal gerçekliği yansıtması mümkün değildir. Özellikle Hindistan bağlamında çeşitlilik ve farklılıkların görülmesi anlaşılabilir bir durumdur. Hindu toplumsal düzeninin temelini oluşturan Varna sistemi, kökeni ve tarihsel gelişimi bakımından günümüzde hâlâ tartışma konusudur. Hindistan'daki toplumsal tabakalaşmayı doğru biçimde anlamak için varṇa, cāti ve kast kavramlarının birlikte ele alınarak aralarındaki farkların açıklığa kavuşturulması gerekir.

Hindu toplumsal yapısının temel kavramsal bileşenlerinden biri olan “varṇa” kelimesi, Sanskrit kökenli olup sözlükte “renk” anlamına gelir(Monier-Williams, 2005, 924). Gavin Flood’a göre varṇanın renk sembolizmi, ırksal özellikleri değil, sosyal hiyerarşi ve her şeyde farklı derecelerde mevcut olan nitelikleri (guna) ifade eder. Buna göre Brahminler saflığın rengi beyaz, Kṣatriyalar tutku ve enerjinin rengi kırmızı, Vaişyalar toprağın rengi sarı, Şudralar ise karanlık ve ataleti simgeleyen siyah ile ilişkilendirilmiştir(Flood, 1996, 59; J. H. Hutton, 1961, 66). İlk bakışta mecazi bir çağrışım gibi görünse de tarihsel bağlam incelendiğinde, kavramın toplumsal gruplar arasındaki ayrımı ve bu ayrımın kutsal bir düzene dayandırılmasını temsil ettiği anlaşılır. Vedalar döneminden itibaren “renk” yalnızca fiziksel özellikleri değil, aynı zamanda ahlaki saflık, dini yetkinlik ve toplumsal görevleri de simgelemiştir(Basham, 1963, 36-37; Dumont, 1980, 77). Dolayısıyla, varṇa kavramı Hindu toplumunun ritüel ve işlevsel hiyerarşisini kuran ideolojik bir araç olarak işlev görmüştür.

Başlangıçta işlev temelli bir sınıflandırma sistemi olarak ortaya çıkan varṇa, zamanla “cāti” adı verilen alt gruplara ayrılmıştır. Cāti sözlükte “doğmak, var olmak” anlamına gelen “cata” kelimesinden türemiştir(Monier-Williams, 2005, 417). Bu sistemde kişi, doğduğu sınıfa

bağlı sayılır. Zaehner'e göre başlangıçta herkes aynı sınıfta yer alırken, yaptıkları eylemlerin(karma) sonucunda sonraki yaşamlarında farklı sınıflarda doğarlar(Monier-Williams, 2005, 417; Jaiswal, 1998, 12-14, 18; Zaehner, 1966, 108-109). Cāti sistemi yerel, bölgesel, mesleki ve endogamik özellikler taşıyan bir çeşitlenme ortaya koymuştur. Cātiler bireyin toplumsal hareketliliğini büyük ölçüde sınırlamıştır. Örneğin, sütçüler, balıkçılar, çömlekçiler, demirciler gibi işlevsel meslek grupları belli cātilere ait olmuş ve bu gruplar arası evlilik, yeme-içme, tapınma gibi alanlarda katı ayrımlar oluşmuştur(J. H. Hutton, 1961, 50-53, 67-69; Jaiswal, 1998, 12; Gupta, 2000, 198-199, 212; Kosambi, 1956, 252-253). Bireyler sadece mensup oldukları cāti içinde ve bu cātinin kurallarına göre yaşamlarını sürdürmek zorundadırlar ve diğer cātilerle ilişkiler belirli kurallar çerçevesinde sınırlandırılmıştır.

Veda metinlerinde yer alan varṇa sistemi ile uygulamada karşılaşılan kast/cāti yapıları arasında hem sıkı bir ilişki hem de belirgin farklar vardır. Varṇa sistemi, Hindu kozmolojisinin idealize edilmiş sosyal düzenini temsil ederken, Hindistan'daki sosyal yapı uygulamada çok daha karmaşık olan kast/cāti sistemiyle şekillenmiştir. Bazı akademik çalışmalarda cātiler dört varṇa kategorisine yerleştirilerek açıklanmaya çalışılsa da çoğu bu çerçeveye uymaz(J. H. Hutton, 1961, 66-67; B  teille, 1996, 19; Smith - Marut, 1994, 317-318; Dumont, 1980, 72-73; Srinivas, 1969, 63-65). Bu noktada, varṇa ile cāti arasındaki temel farkın kavramsal düzeyde nasıl belirdiği üzerinde durmak gerekir. Varṇa daha çok normatif ve dini metinlerde yer alırken, cāti gündelik yaşamın sosyal örgütlenmesinde belirleyici olmuştur. Varṇa toplumun nizamı ve karmik düzenle ilgili bir kuram ve ideal iken, cāti insanların içinde yaşadıkları toplum düzenindeki canlı ve pratik yapıyı yansıtır. Bu nedenle bazı araştırmacılar, Hindistan'daki kast sisteminin gerçekte cāti esasına göre işlediğini, varṇa kavramının ise ideolojik bir soyutlama olduğunu öne sürmüştür.(Dirks, 2001, 48, 57-58; Jodhka, 2018, 23; Bayly, 1999, 8-10; Srinivas, 1969, 64-69). Varṇa sistemi hem dini bir ideoloji hem de tarihsel ve toplumsal olgu olarak çok yönlü şekilde ele alınarak kast ve cāti ile birlikte değerlendirilmeli fark

ve benzerlikler analiz edilerek günümüz Hint toplumundaki yansımaları değerlendirilmelidir.

Sosyolog ve antropolog Louis Dumont, Hindistan'daki toplumsal yapının anlaşılmasında varṇa ve cāti kavramları arasında temel bir ayrım yapılması gerektiğini savunur. Dumont'a göre varṇa sistemi, Hindu düşüncesinde derin bir şekilde yerleşmiş "safılık-kirlilik" ilkelerine dayanan ideolojik bir çerçeve sunarken, cāti sistemi bu ideolojinin toplumsal hayatta aldığı somut ve işlevsel biçimi temsil eder. Varṇa, teorik düzeyde dört ana sınıf üzerinden kurulan soyut bir düzeni ifade ederken, cāti doğumla belirlenen, meslek, bölge, dil ve geleneklere göre şekillenen binlerce alt grubu kapsayan karmaşık bir sosyal yapıdır. Dumont'un çift kutuplu kast analizine göre kast sistemi yalnızca dini ritüellere ve metafizik düşüncelere değil, ekonomik iş bölümüne ve üretim ilişkilerine de dayanır. Bu nedenle cāti yapısı, dört varṇa kategorisiyle açıklanamayacak kadar çok katmanlı ve yerel gerçekliklerle iç içe geçmiş bir toplumsal örüntü sunar(Dumont, 1980, 42, 72-74; Dirks, 2001, 57-60). Bu durum, Hindistan'daki toplumsal düzenin hem kutsal metinler yoluyla ideolojik olarak meşrulaştırıldığını hem de yerel pratikler aracılığıyla gündelik yaşamda sürdürüldüğünü göstermektedir.

Hindu toplumunda, özellikle 19. asır ve sonrasında "kast" olarak adlandırılan yapılar esasen cāti kavramına karşılık gelmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere cātiler, bölgesel, mesleki ve etnik temelli binlerce küçük topluluktan oluşur ve pratikte bireyin evliliğini, yeme alışkanlıklarını, dini ritüellerini hatta ikamet yerini belirleyen mikrososyolojik birimlerdir(Jaiswal, 1998, 13-14; Das, 1987, 51-57-65). Her ne kadar bazı düşünürler cātileri teorik olarak varṇa sisteminin alt kategorileri şeklinde yorumlasa da tarihsel ve sosyolojik veriler, bu ikili yapı arasında doğrudan birebir örtüşme olmadığını göstermektedir(Gupta, 2000, 198-199, 222; Bayly, 1999, 8-10).

Günümüzde cāti ve varṇa yerine daha aşina olduğumuz "kast", Sanskrit metinlerde doğrudan yer almayan ancak Hindistan'daki toplumsal gerçekliği daha somut biçimde ifade

eden bir kelimedir. “Kast” terimi, Portekizce “casta” kelimesinden türetilmiş olup “ırk”, “soy” veya “safılık” anlamına gelmektedir(J. H. Hutton, 1961, 47; Dirks, 2001, 19). Bu terim kaynağını 16. yüzyılda Hindistan’a gelen Portekizli sömürgecilerin, Hindu toplumunun aşırı bölünmüş sosyal yapısını tanımlamak için kullandıkları bir ifadeden almaktadır.(Bayly, 1999, 105-106) Zamanla bu ifade Batılı akademik literatürde yer edinmiş ve Hindistan’ın toplumsal yapısını tanımlamak üzere genelleştirilmiştir.

Hindistan’daki toplumsal yapı tartışmalarında sıkça kullanılan varṇa ve kast kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılsa da kavramsal ve işlevsel açıdan önemli farklılıklar taşır. Bu durum kavramsal bir karmaşaya yol açabilmektedir. Varṇa ve kast hem anlamsal hem de tarihsel olarak birbirinden ayrılır. Bu farkın doğru anlaşılması, Hindu toplumsal yapısının tarihsel, sosyolojik ve kültürel boyutlarını çözümleyebilmek açısından kritik öneme sahiptir.

Kast sisteminin yapısı ve tarihsel süreçte geçirdiği değişim dikkate alındığında özellikle İngiliz sömürgesi döneminde siyasi bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren kast sistemi, Batılı yöneticiler tarafından rasyonelleştirilmeye ve sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde yapılan nüfus sayımları, halkı kastlara göre kategorize etme çabası, kast sisteminin esnek ve yerel karakterini katı ve hiyerarşik bir yapıya dönüştürmüştür(Cohn, 1990, 230, 241-248; Dirks, 2001, 8-18). İngilizler, Hindu yasalarını sistematize ederken özellikle Manusmṛti gibi brahmanik metinleri temel alarak kast düzenini kadim ve değişmez olarak yeniden üretmiştir. Bu duru hem brahmanik üstünlüğün kurumsallaşmasına hem de alt kastların ve dokunulmazların daha da marjinalleştirilmesine yol açmıştır(Dirks, 2001, 36, 55-61; Bayly, 1999, 23,27,88). Sömürgeci yöneticiler kastları yönetilebilir sosyal gruplar olarak ele alarak onları idari ve askeri sistemlerde kullanmış böylece kast sistemini sadece tanımlamakla kalmayıp siyasallaştırmış ve yerel pratiklerden kopararak resmileştirmiştir(Dirks, 2001, 73; Ghurye, 1969, 285-286). İngiliz yönetimi böl ve yönet politikalarına paralel olarak toplumdaki sınıfsal ayrımları derinleştirmiş ve bu ayrışmaları kendi

lehine ustaca kullanmıştır.

Modern Hindistan'da da geleneksel cāti yapısı genellikle kast kavramı içinde ele alınmakta ve bu iki kavram çoğu zaman eşanlamli kullanılmaktadır. Hindistan Anayasası ve yasal düzenlemelerde kast terimi hem varṇa sistemine hem de çok daha karmaşık ve yerel düzeyde işleyen cāti yapılanmalarına atıfta bulunacak şekilde geniş bir anlam kazanmıştır. Bu durum, tarihsel olarak ayrı kökenlere ve işlevlere sahip varṇa ve cāti kavramlarının zamanla nasıl iç içe geçtiğini gösterirken, aynı zamanda bu iki yapının ayrımının sosyolojik ve hukuki bağlamda hâlâ önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüzde bu ayrımın belirginliğini koruması, kast sistemine yönelik sosyal politikaların geliştirilmesinde ve dezavantajlı gruplara yönelik pozitif ayrımcılık uygulamalarının tasarlanmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Dalitler hem varṇa sistemi içinde hem de cāti yapısında herhangi bir konuma sahip olmayan, toplumsal düzenin dışında kalan gruplardır. Geleneksel Hindu toplumunda varṇa dışı olarak sınıflandırılan bu topluluklar tarihsel olarak dışlanmış, aşağılanmış ve kutsal metinlerde çoğu zaman olumsuz biçimlerde betimlenmiştir (Viswanath, 2014, 1-2; Deliège, 1999, 2-3). Bu nedenle dalitler yalnızca sosyal hiyerarşinin en alt basamağında değil, aynı zamanda bu hiyerarşinin dışında konumlanmaktadır. Tarihsel süreçte hem dini gerekçeler hem de toplumsal normlarla meşrulaştırılan ayrımcılığa maruz kalan dalitler, Hindu toplumsal yapısının sınırlarını ve dışlayıcı mekanizmalarını anlamak açısından kritik bir örnek teşkil etmektedir.

Dr. B. R. Ambedkar gibi düşünürler, kast sisteminin dini değil, tamamen toplumsal bir hegemonya aracı olduğunu vurgulamış, bu sistemi “ayrımcılığın kurumsallaşmış biçimi” olarak nitelendirmişlerdir. Bu sistemin insan yapımı ve baskıcı bir düzen olduğunu savunmuşlardır (Zelliot, 1996, 61-62; Ambedkar, 2014, 1/47; Michael, 1999, 60). Bu eleştiriler, özellikle sömürge dönemi sonrasında derinleşen yapısal eşitsizlikler, toplumsal dışlanma ve hiyerarşik ayrımcılığın kurumsallaşması gibi sorunlara karşı gelişen bilinçli ve tepkisel bir

duruşu yansıtmaktadır. Sömürge yönetiminin kast sistemini katılaştıracak resmileştirmesi, geleneksel sosyal yapıların esnekliğini ortadan kaldırmış, bu durum alt sınıflarla varṇa dışı topluluklar arasında sistemin adalet ve meşruiyetine yönelik sorgulamaları artırmıştır.

1947’de bağımsızlığını kazanan Hindistan 1950 yılında yürürlüğe giren Anayasa ile kast temelli ayrımcılığı hukuki olarak yasaklamıştır. Anayasa’nın 15. maddesi, din, ırk, kast, cinsiyet veya doğum yeri temelinde ayrımcılığı yasaklarken, 17. madde dokunulmazlık (untouchable) uygulamasını suç olarak tanımlamıştır. Ayrıca “Planlanmış Kastlar/Scheduled Castes”, “Planlanmış Kabileler/Scheduled Tribes” ve “Diğer Geri Kalmış Sınıflar/Other Backward Classes” olarak sınıflandırılan gruplara eğitim, istihdam ve siyasi temsilde pozitif ayrımcılık (affirmative action) uygulanmıştır (Constitution of India, md. 15, 17, 46; Jaffrelot, 2003, 31-32). Bu yasalar esasen toplumsal adalet ve düzenin korunmasından ziyade, yüzyıllardır dışlanmış ve ezilmiş toplulukların birikmiş itirazlarına yanıt olarak atılmış adımlar şeklinde değerlendirilebilir.

Bağımsızlık sonrası Hindistan anayasal olarak kast ayrımcılığını yasaklamış olsa da varṇa ve cāti sisteminin toplumsal kalıntıları hala çeşitli biçimlerde yaşamaya devam etmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde evlilik, tapınma, su kaynaklarına erişim ve mezarlık kullanımı gibi gündelik uygulamalarda cāti temelli ayrımlar belirgindir (Srinivas, 1969, 49; Jodhka, 2002, 1822; Teltumbde, 2010, 47-48). Kentleşme ve ekonomik modernleşme süreçleri bu yapıları bir ölçüde gevşetmiş olsa da evlilik tercihleri ve siyasi temsil gibi alanlarda kast kimliği etkisini sürdürmektedir (Jodhka, 2018, 34-35; Srinivas, 1962, 42-46; Deshpande, 2003, 124). Kanun ve düzenlemeler, modern gelişmeler her ne kadar etkili birer unsur gibi görünse de bireylerin ve toplulukların birdenbire değişmesi, yerleşik gelenek ve toplumsal pratiklerden bir anda kopmaları mümkün değildir.

Bu bölümde Hindu toplumsal yapısının temelini oluşturan varṇa ve kast sistemleri ele alınmış, bu yapıların kutsal metinlerdeki temelleri, tarihsel gelişimi ve toplumsal işlevleri üzerinde durulmuştur. Ancak modern Hindistan’da çoğunlukla “dalit” olarak adlandırılan ve

varṇa sisteminin dışında bırakılan toplumsal gruplara doğrudan yer verilmemiştir. Bu yöntemsel tercih, söz konusu grupların hem tarihsel olarak dışlanmış konumları hem de dini ve toplumsal temsil biçimlerinin, daha özgün ve derinlikli bir analiz gerektirmesiyle ilgilidir. Nitekim dalitlerin, Hindu kutsal metinlerinde nasıl tanımlandıkları, hangi toplumsal ve ritüel sınırlar içinde konumlandırıldıkları, bu temsillerin tarih boyunca nasıl anlam kazandığı çalışmanın ilerleyen bölümünde müstakil bir başlık altında ayrıntılı biçimde ele alınacaktır. Böylelikle dalit meselesi, yalnızca toplumsal dışlanma bağlamında değil, aynı zamanda dinsel ideoloji ve kutsal metin yorumları çerçevesinde de incelenecektir.

2. Tarihsel Süreçte Dalitler

Hindistan kast sisteminde “dokunulmaz” olmak, çok düşük bir sosyal konumda olmak ve hiyerarşik sosyal düzenin belirli ilişkilerinden kısmen dışlanmak anlamına gelir. Dokunulmazlar, aşırı kolektif safsızlıkları ve kirlilikleri nedeniyle daha yüksek kastlarla belirli ilişkilerden hariç tutulan düşük seviyeli gruplardır(Deliège, 1999, 10-11). Varṇa sisteminin dışında (*avarṇa*) kabul edilen bu topluluklar tarihsel olarak “untouchables” (*dokunulmazlar*), *antyaca* (*son doğan*), *pañçama* (*beşinci sınıf*), *parya* (*davul, köle*), *çamar*, *çandala*, *mleçça*, *kast dışı* (*outcaste*) gibi genel olarak aşağılayıcı ve dışlayıcı isimlerle çağrılmışlardır. Modern döneme gelindiğinde ise bir çeşit zeytin dalı olarak nitelendirebileceğimiz ve Gandhi'nin kullandığı *harican*(tanrı Hari'nin çocukları) terimi de bulunmakla birlikte kendileri için tercih ettikleri isim ise dalittir. Dalit kavramı bastırılmış, yok sayılmış, kırık, hırpalanmış gibi anlamlara gelir(Michael, 1999, 2; Jodhka, 2018, 178-180; Jaffrelot, 2003, 20-22; Ambedkar, 2019, 7/290-303; Omvedt, 1994, 11). Bu kavram, özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren bir kimlik, direniş ve hak arayışı söylemi olarak öne çıkmıştır. Toplumun en alt sınıfına karşılık gelen dalitler günümüzde başta Hindistan olmak üzere Nepal ve Pakistan gibi diğer ülkelerde de karşımıza çıkmaktadır.

Hindu toplumundaki sınıfsal ayrım yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de derin eşitsizliklerin ve ayrımcılığın kaynağı olmuştur. Dalitlerin maruz kaldığı dışlanma,

ritüel saflık ve kirlilik kavramlarını içermekle kalmayıp, eğitim, istihdam, konut ve sosyal ilişkiler gibi gündelik yaşamın pek çok alanına da nüfuz etmiştir(Deliège, 1999, 24; Deshpande, 2011, 19-22). Dalitlerin dışlanmışlığı, temellerini Hindu kutsal metinlerinden alır. *Rgveda*'da yer alan *Puruṣasūkta*'da dört ana varṇa tanımlanırken, bunların dışında kalan topluluklara yer verilmez. Varṇa sisteminin ideolojik temellerini oluşturan bu metnin sadece dört varṇaya odaklanması, dışlanan grupları ele almaması, onların sistemin dışında konumlandırıldığını dolaylı olarak doğrular niteliktedir(Prasant - Kapoor, 2010, 194; Doniger, 1981, 29-31; Dumont, 1980, 68). Tarihsel süreçteki muameleler de bu durumu destekler niteliktedir.

Daha sonraki dönemlerde kaleme alınan Dharmaśāstralar ve özellikle Manusmṛti, kast dışı grupların varlığını tanımlar ve bu gruplara aşağılayıcı roller atfeder. Metinde doğrudan “dokunulmaz” veya “kast dışı” terimleri kullanılmasa da karma veya evlilik yoluyla varṇa dışında kalan gruplardan bahseden bölümler bulunmaktadır. Örneğin, bir brahmin kast dışı bir kişiden bilerek hediye kabul ederse kasttan atılır; bir brahmin kadın, şudra bir erkekle evlenirse çocukları şudra bile olamaz ve kast dışı sayılır(Bühler, 1886, md. 10.4-5, 10.12, 10.15, 10.24-25). Bu örnekler, dini perspektiften dalitlerin durumunu özetler. Dalitler, toplumun dışına kutsal metinler aracılığıyla itilmiştir. Bu bağlamda, *avarṇa* gruplar mesleki hayatta belirli görevlerle sınırlı tutulmuş ve ritüel saflık açısından sistem dışına itilmiştir. Modern yazarlar ve sosyal reformcular, bu durumun üst sınıfların sosyal üstünlüğünü doğal kılan yapısal bir sınır olduğunu vurgular.

Çhandogya Upaniṣad gibi metinlerde “çandala” terimiyle anılan avarṇa gruplar, köpek ve domuzla karşılaştırılarak ritüel saflık bağlamında aşağılanmıştır. Ayrıca, bu grupların “kirliliğe” yakın görevlerde (örneğin cesetlerin bertarafı, deri işçiliği) yer aldığı vurgulanır(Prasant - Kapoor, 2010, 194; *The Dharmasutras*, 1999, 342; Müller, 1879, md. 5.10.7). Varṇa'nın en alt sınıfı olan şudraların altında konumlandırılan dalitler ölü hayvanları temizlemek, deri tabaklamak, tuvalet temizliği yapmak ve cenaze işleriyle ilgilenmek gibi toplumca “kirli” kabul edilen işler üstlenmiştir. Bu işlerin ritüel saflığı bozduğuna

inanıldığından, dalitlerle fiziksel temastan bile kaçınılmıştır(Bühler, 1886, md. 10.22, 10.23). Aslında bu durum iki yönlü anlaşılmalıdır. Kişi kirli ve uğursuz olduğu için kast dışıdır bu sebeple de kirli işlerle uğraşmak onun görevidir. Böylece dalitler ekonomik, dini ve kültürel hemen her alanda toplum dışına itilmiş bir grup haline gelmiştir.

Hint alt kıtasında M.S. 4-6. yy. ve sonrasındaki brahmanik yenilenme ve değişim süreci kast sisteminin daha da sertleştiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde brahmanik ideoloji, yalnızca dini otoriteyi değil, aynı zamanda toplumsal düzeni de kontrol altına almıştır. Dalitler ise bu süreçte toplumsal hiyerarşinin en alt basamağında yer almış, hiçbir siyasal yahut dini hakka sahip olamamıştır(Sharma, 1980, 317-320; Thapar, 2004, 324-325; Ambedkar, 1948, 155). Dini metinlerin kontrolünün yanına toplumsal otoriteyi de ekleyen brahminler sahip oldukları bu gücü kendi lehlerine kast güdümlü kullanmışlardır. Bu durumda en ağır bedeli en zayıf halka olan dalitlerin ödediği söylenebilir.

Tez-antitez gibi zıtlıklar içeren yapılarda olduğu gibi brahminlerin hiyerarşik sistemlerinin karşısına Buddhizm, Jainizm Bhakti ve Tantra(Deveci, 2024, 74, 418) gibi karşıt dini akımlar çıkmıştır. Bu akımlar kast sistemine eleştirel bir bakış sunmuş ve modern dönemde de dalitler için alternatif manevi yollar açmıştır. Jainist, Buddhist ve Bhaktacı metinlerde, kast ayrımı eleştirilmiş, bireyin ahlaki davranışları ön plana çıkarılmıştır(Bronkhorst, 2011, 100-101; Dundas, 2002, 2,7; Krishan, 1986; Long, 2013, 49-50; George, 2013, 6; Ghose, 2003, 91). Ancak bu hareketlerin etkisi sınırlı kalmış, kast temelli yapılar Hindu dini geleneği içinde güçlü biçimde varlığını sürdürmüştür.

Müslüman Türk devletlerinin bölgeye hakimiyetinden sonra Hindu ve Müslümanlar arasında sosyal, kültürel birçok alanda olduğu gibi cāti konusunda da etkileşim gerçekleştiği söylenebilir. İslam dininin genel çerçevesine uymamakla birlikte kast sisteminin Müslümanlar tarafından da uygulandığı görülür. Cāti, Hint alt kıtasında sadece Hindular tarafından değil Müslüman, Hristiyan ve Buddhistler gibi diğer din mensupları tarafından da benimsenmiştir(Waughray, 2010, 328-329; Dumont, 1980, 194-195, 201). Günümüzde Hindistan'da

Müslümanlar arasında cāti, sınıfsal bir ayrım biçiminde varlığını sürdürmektedir. Azınlık statüsündeki Müslüman topluluklar içinde düşük cātilere mensup olanların zor durumda olduğu açıktır. Bu durum, kastın yalnızca dini değil toplumsal bir olgu olarak Hint alt kıtasını derinden etkilediğinin çarpıcı bir örneğidir.

İngiliz yönetiminin dalitler açısından önemli bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirdiği söylenebilir. İngiliz yönetimi altında açılan misyoner okulları, dalitlere eğitim olanağı sağlamıştır(Dirks, 2001, 26; Bayly, 1999, 179; O’Hanlon, 2002, 6; Ghose, 2003, 93). Böylece eğitim sayesinde elit dalitlerin yetişmesinin önü açılmıştır. Haklarını savunabilecek yetkinliğe ulaşan dalitler için toplum içinde farklı bir konum elde etme imkânı doğmuştur.

Batılı modern kavramlarla tanışan dalitler, eşitlik ve insan hakları gibi idealleri benimseyerek örgütlenmeye başlamıştır. Özellikle 19. Yüzyılda Jyotirao Phule, “alt kastların eğitimi ve hakları” için mücadele eden öncü figürlerden biri olmuştur (Zelliot, 1996, 45; O’Hanlon, 2002, 117-118). Dalit hareketinin en önemli lideri şüphesiz Dr. Bhimrao Ramji Ambedkar’dır. Bir dalit olarak doğan Ambedkar, Batı’da aldığı eğitimle sadece hukukçu ve ekonomist değil, aynı zamanda Hindistan’daki en güçlü eşitlik savunucularından biri haline gelmiştir. Ambedkar, 1936’da yayımladığı Annihilation of Caste adlı eserinde kast sistemini açıkça eleştirmiş; kastın sadece dini değil, aynı zamanda ekonomik bir baskı aracı olduğunu ifade etmiştir(Zelliot, 1996, 61-62; Ambedkar, 2014, 1/47).

Dalitlerin toplumsal yaşam içerisindeki konumu sadece dini metinlerde değil, tarih boyunca sosyal ve ekonomik pratiklerde de sabit kalmış ve bu durum onların sosyal hareketliliklerini büyük ölçüde kısıtlamıştır(Mendelsohn - Vicziany, 1998, 21; Gupta, 2000, 54-55; Deshpande, 2013, 118-121). Bu kısıtlamalar dalit kimliğinin yeniden üretimi ve dayanışma ağlarının gelişmesinde de önemli bir etkidir. Dalit hareketleri, bu dışlanmaya karşı bir direniş biçimi olarak ortaya çıkmış, kast temelli ayrımcılıkla mücadelede dini ve toplumsal kısıtlamaların aşılması için çalışmıştır.(Omvedt, 1994, 15-16) 1947 yılında Hindistan’ın

bağımsızlığını kazanması sonrası dönemde anayasal reformlar ve pozitif ayrımcılık politikaları ile dalitlerin haklarının tanınması ve iyileştirilmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır. Ancak kast sisteminin sosyal dokudaki derin kökleri ve küçük ölçekli yerleşim yerindeki güçlü devamlılığı, bu reformların uygulanmasını sınırlamış, dalitlerin sosyal eşitlik taleplerini karşılamakta yetersiz kalmıştır(Srinivas, 1962, 32-33; Jaffrelot, 2003, 15-16; Teltumbde, 2020, 118-130).

Dalit kadınlar kast ve cinsiyet temelli ayrımcılığın kesişiminde daha karmaşık ve zorlayıcı bir konuma sahiptir. Ataerkil toplum yapısı içinde hem kendi topluluklarından hem de genel toplumdan ayrımcılık ve şiddet görme riski taşırlar. Eğitim, sağlık ve ekonomik bağımsızlık gibi temel haklardan mahrum bırakılmaları, onların sosyal ve politik mücadele alanlarında görünürlük kazanmasını zorlaştırmaktadır(Rege, 1998, 43-44; Grey, 2005, 129-131). Bu nedenle dalit kadınların durumu, kast temelli ayrımcılıkla mücadeleye toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini de eklemeyi zorunlu kılmaktadır.

Dalitler, tarih boyunca Hint toplumunda hem dini hem de toplumsal alanlarda kapsamlı kısıtlamalara maruz kalmışlardır. Kast sisteminin hiyerarşik yapısı, onları “dokunulmaz” statüsüne indirgemiş; hem ritüel hem de sosyal açıdan dışlamıştır(Ambedkar, 2014, 1/37-39). Bu dışlanma, sadece sosyal yaşama sınırlama getirmekle kalmamış, aynı zamanda dini pratiklere ve kutsal mekânlara erişimlerini de engellemiştir.

Dalitlerin kirlilikleri, onların köy ve şehir merkezlerinden uzak tutulmasına neden olmuştur. Kırsal bölgelerde, dalitler genellikle en dış mahallelerde yaşamak zorunda bırakılmış, kamu hizmetlerinden ve ortak kaynaklardan faydalanmaları kısıtlanmıştır. Dalitlerin kutsal nehirlerden su içmeleri yahut bu suyla ritüel temizlik yapmaları da engellenmiştir(Dumont, 1980, 131,231,245; Teltumbde, 2010, 14,78; Bayly, 1999, 224; Mendelsohn - Vicziany, 1998, 41; J. H. Hutton, 1961, 66; Ghose, 2003, 89). Özellikle “dokunulmazlık” pratiğı, dalitlerin üst kastlara ait bireylerle doğrudan temasını yasaklamış, bu da onların sosyal izo-

lasyonunu derinleştirmiştir.(Omvedt, 1994, 253-254; Mendelsohn - Vicziany, 1998, 42-43; Galanter, 1984, 15-20) Üst kast mensuplarının dalitlere dokunmaktan kaçınması, onların sadece manevi değil fiziksel varlığının da “kirli” olarak damgalanması anlamına gelmiştir.

Dalitlere yönelik toplumsal kısıtlamalar, kast sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak günlük yaşamın çeşitli alanlarında kendini göstermiştir. Evlenme, yemek yeme, oturma düzenleri gibi en temel sosyal pratikler bile dalitlere karşı ayrımcılıkla şekillenmiştir(Shah, 2007, 355-359, 363-365). Bu tür dini kısıtlamalar dalitlerin hem fiziksel hem de sembolik olarak toplumun dışına itilmesine hizmet etmiştir. Varṇa sisteminin altına bile konumlandırılmayan bu topluluklar, toplumun görünmeyen ama en ağır yükünü taşıyan kesimi olmuştur.

Dalit düşünürler, kast sisteminin dini metinlerle meşrulaştırılmasını sert bir biçimde eleştirmiştir. Buna göre, Manu Kanunları (Manusmṛiti) gibi klasik Hindu metinlerinde şudralar ve avarṇa topluluklara yönelik aşağılayıcı ifadelerin yer alması, kast sisteminin ilahi iradeye dayalı, değişmez bir sosyal düzen olarak sunulmasına zemin hazırlamıştır(Manu, 2005, md. 1.87-91). Dalit aydınlar bu durumu, toplumsal eşitsizliğin ilahileştirilmesi olarak değerlendirir. Örneğin, Dr. B. R. Ambedkar, Manusmṛiti’yi “köleliği sistematik hale getiren bir metin” olarak nitelendirmiş ve 1927 yılında bu metni sembolik olarak yaktırmıştır(Zelliot, 1996, 69). Dalit hareketi, yalnızca kast sistemine karşı bir eleştiri üretmekle kalmamış, aynı zamanda alternatif dini ve felsefi yaklaşımlar da geliştirmiştir. Bu bağlamda Buddhizm, dalitler için kurtuluşun ve eşitliğin dini olarak benimsenmiştir. Dr. Ambedkar’ın 1956’da Buddhizm’e geçişi ve ardından milyonlarca dalitin aynı yolu izlemesi, toplumsal direnişin teolojik boyutunu da beraberinde getirmiştir. Ambedkar’a göre Buddhizm, bireyin doğuştan belirlenmiş bir kast sistemi içinde kaderine razı olması gerektiğini söyleyen Hindu öğretilerine karşılık, eşitlikçi ve etik temelli bir inanç sistemi sunmaktadır(Ambedkar, 1957, ix-xi, 595-598; Zelliot, 1996, 72-73; Jaffrelot, 2003, 22-23).

Dalit düşünce sistemi, kastın yalnızca ekonomik ve hukuki eşitsizlikler doğurmadığını, psikolojik travmalar yarattığını da vurgular. Kast sisteminde en alt sınıfa mensup bireyler,

nesiller boyunca utanç, aᅇaᅇılanma ve dıᅇlanma duygusuyla yaᅇamıᅇ; bu durum bireysel ۆzsayᅇı ve toplumsal aidiyet duygusunu ciddi ŗekilde zedelemiᅇtir(Teltumbde, 2020, 59-61; Ambedkar, 2014, 1/47-48; Guru, 2000, 123-125). Dalitlerin yũzyıllar boyunca maruz kaldıkları muameleler dikkate alındıᅇında, bu çıkarımın haklılıᅇı aćıkća gۆrũlmektedir.

3. Gũnũmũzde Dalitler

Dalit perspektifi, kast sistemine yۆnelik eleᅇtiriyi sadece gećmiᅇe deᅇil, bugũne ve geleceᅇe de yۆneltmektedir. Eᅇitim, siyaset, medya ve ekonomi alanlarında kast temelli eᅇit-sizliklerin hala varlıᅇını sũrdũrmesi dalit dũᅇũnũrler ićin demokrasinin derinleᅇmesinin ۆnũndeki en bũyũk engellerden biri olarak gۆrũlmektedir(Jaffrelot, 2003, 3-4; Teltumbde, 2010, 28,137,152-153; Omvedt, 1994, 239-240, 327). Bu baᅇlamda, dalit perspektifi sadece bir maᅇduriyet sۆylemi deᅇil, aynı zamanda etik, eᅇitlikći ve sekũler bir toplum tasavvuru sunmaktadır.

Hindistan Anayasası, kast temelli ayrımcılıᅇı yasaklayarak dalitlere hukuken eᅇit yurt-taᅇlık hakları tanımıᅇ olsa da toplumsal gerćeklikte bu ayrımcılıᅇın farklı bićimlerde devam ettiᅇi g�rũlmektedir. Gũnũmũzde dalitlerin durumu hem tarihsel dıᅇlanmanın izlerini taᅇımakta hem de modernleᅇme, kentleᅇme ve kũreselleᅇme sũrećleriyle yeni boyutlar ka-zanmaktadır.

Dalit kimliᅇi tarihsel olarak ۆoᅇunlukla kırsal baᅇlamda ele alınsa da 20. yũzyılın ikinci yarısından itibaren Hindistan'da hızlanan kentleᅇme, bu toplulukların deneyimlerini de dۆ-nũᅇtũrmũᅇtũr. Sanayileᅇme, eᅇitim ve gۆćle artan kentsel dalit nũfusu, kast sistemine karᅇı yeni mũcadele bićimlerinin ve kimlik inᅇalarının zeminini oluᅇturmuᅇtur. Ancak bu dۆ-nũᅇm, eᅇitsizliklerin ortadan kalktıᅇı anlamına gelmemektedir. Aksine, kırsal ayrımcılıᅇın kentsel bićimlere evrildiᅇi yeni bir sosyal dinamiᅇi ortaya ۆıkarmaktadır(Michael - Michael, 1999, 35-37; Shah, 2006, 14, 39-44; Mendelsohn - Vicziany, 1998, 31-33; Guru, 2000, 123-125). Sosyal yaᅇamın her biriminde dalitlerin yaᅇadıᅇı zorluklar ŗekil deᅇiᅇtirse de azalsa da

varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Hindistan’da şehirleşme, modernleşme ve endüstriyel kalkınma ile eşzamanlı olarak gelişmiş olsa da kast temelli mekânsal ayrışma kentlerde de güçlü biçimde varlığını sürdürmektedir. Dalitlerin yaşadığı mahalleler sıklıkla altyapı yoksunluğu, sağlık hizmetlerine sınırlı erişim gibi yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. Bu mahalleler, kast ayrımcılığının mekânsal izdüşümünü yansıtan kentsel gettolar haline gelmiştir. Örneğin, Delhi, Mumbai ve Çennai gibi metropollerde yapılan saha araştırmaları, dalitlerin büyük bir kısmının kentlerdeki marjinal bölgelere itildiğini, bu mahallelerin yüksek yoğunluklu, yetersiz altyapılı ve ayrımcılığa açık olduğunu göstermektedir (Deliège, 1999, 99; Shah, 2006, 72; Teltumbde, 2010, 65-70; Deshpande, 2013, 133-138; Guru, 2000, 124-128). Eğitim düzeyi yüksek dalit bireyler dahi istihdamda gizli kast ayrımcılığına maruz kalabilmektedir. Dalit bireylerin kimliklerini gizleyerek istihdam bulmaya çalışmaları bir hayatta kalma stratejisi haline gelmiştir (Deshpande, 2013, 33-34; Thorat - Newman, 2007, 4121-4124; Mosse, 2018, 427-428; “Hidden Apartheid”, 2007). Kentsel alanlar, görünüşte kast sisteminden arındırılmış izlenimi verse de gerek işyerlerinde gerekse sosyal ilişkilerde kast temelli mikro ayrımcılık biçimleri yaygınlığını korumakta ve dalitlerin hayatını zorlaştırmaya devam etmektedir.

Kentsel yaşam dalit topluluklara sadece yeni baskılar değil, aynı zamanda yeni direnme biçimleri ve kimlik ifade alanları da kazandırmıştır. Özellikle üniversitelerde yükselen dalit öğrenci hareketleri, önemli bir söylem gücü oluşturmuştur. Dalit gençler arasında Ambedkarcı düşünce, kimlik siyasetiyle birleşerek kast karşıtı kentli özne profilini şekillendirmiştir. Sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte dalitler, kamuoyunu etkilemede bu platformu da aktif biçimde kullanmaya başlamışlardır (Teltumbde, 2020, 127-128, 152; G. Chitanya, 2023, 6800; Teltumbde, 2018, 176). Bu bağlamda kent, yalnızca dışlanmanın yaşandığı bir mekân değil, sınıfsal ve kültürel dönüşümün alanı olarak da değerlendirilmektedir. Kentsel dalit deneyimi, Hindistan’daki kast yapısının yalnızca geleneksel değil, modern bağlamlarda da yeniden üretildiğini göstermektedir. Ancak bu yeniden üretim, dalitlerin

kimliklerini gũrũnũr kılma, ȳrgũtlenme ve hak talep etme biçimlerini de dũnũᅇtũrmektedir. Kentler, dalitler iēin hem dıᅇlanmanın hem de gũçlenmenin sahnelendiēi ikili bir mekân niteliēi taᅇımaktadır.

Geleneksel olarak Hindistan sınırları iēinde tanımlanan dalit kimliēi, gȳē, eēitim ve kũreselleᅇme ile birlikte uluslararası dũzeyde gũrũnũr hâle gelmiᅇtir. Araᅇtırmalar, kast ayrımcılıēının diaspora topluluklarında da sũrdũēũnũ gȳstermektedir. ABD, İngiltere, Kanada ve Avustralya gibi ȳlkelerde yaᅇayan dalitler bir yandan kast sisteminin kũresel ȳlēekte yeniden ȳretimiyle yũzleᅇmekte diēer yandan kimliklerini yeni siyasal ve kũltũrel anlamlarla inᅇa etmektedir. Diaspora baēlamında dalit kimliēi yalnızca politik deēil, aynı zamanda kũltũrel bir ifade alanı da bulmuᅇtur. Hindistan ve diasporadan dalit yazarlar, akademisyenler ve sanatēılar, kũresel sahnede dalit deneyimlerini gũrũnũr kılmakta ve ȳzgũn anlatılar geliᅇtirerek seslerini dũnyaya duyurmaktadırlar(Ghose, 2003, 102; Deo - Zelliott, 1994, 41-67; G. Chitanya, 2023, 6797; Yengde, 2019, 31-34; Teltumbde, 2018, 104-105).

Gȳē, birēok dalit iēin ayrımcılıktan kurtulma umudu olsa da gȳēmen Hint topluluklarında evlilik, sosyal iliᅇkiler ve dini etkinliklerde ȳst kastların hakimiyetinin sũrdũēũ gȳrũlmektedir(G. Chitanya, 2023, 6797; Zwick-Maitreyi vd., 2018, 16-28). Bu nedenle diasporadaki dalit topluluklar, kast temelli ayrımcılıēa karᅇi yeni mũcadele stratejileri geliᅇirmiᅇtir. Bu minvalde Equality Labs (ABD) ("Dalit Rights", 16 Aēustos 2025), Dalit Solidarity Network (İngiltere) ("International Dalit Solidarity Network", 18 Eylũl 2025) ve Ambedkar International Mission ("Dalit Rights", 16 Aēustos 2025) gibi organizasyonlar kurmuᅇlardır. Dalitler kurdukları bu organizasyonlar aracılıēı ile haklarını kũresel kamuoyuna taᅇıyarak hem yaᅇadıkları ȳlkelerde politikaların geliᅇmesine katkı saēlamakta hem de Hindistan'daki dalit hareketle dayanıᅇma kurmaktadır.

Gũnũmũzde dalit kadınlar, kast ve cinsiyet temelli ayrımcılıēın keᅇiᅇiminde en dezavantajlı gruplardan birini oluᅇturmaktadır. Hem ataerkil baskılar hem de kast dıᅇlanması

nedeniyle eğitim, sağlık ve adalet mekanizmalarına erişimde büyük engellerle karşılaşmaktadırlar. Özellikle cinsel şiddet vakaları dalit kadınların yaşadığı yapısal eşitsizliği görünür kılmaktadır(Dutt, 2019, 142-157; National Crime Records Bureau, Government of India, 2020; Guru, 1995, 2548-2550). Bu nedenle dalit kadın hareketleri hem feminist hem de kast karşıtı bir perspektif geliştirerek özgün bir mücadele hattı açmıştır(Rege, 2006, 2-5; Patil, 2013, 37-43; Ambedkar, 2013, 65-66, 75). Kadınların toplumda ve kendi sosyal gruplarında erkeklerin ve hiyerarşinin en altında yer almaları Hindistan'ın hemen her bölgesinde karşılaşılabilecek bir durum olmakla birlikte kadınlar gün geçtikçe seslerini daha fazla duyurma imkânı da bulmaktadırlar.

Hindistan'da kast sistemine karşı en güçlü kurumsal müdahale, bağımsızlık sonrası anayasal düzenlemelerle gerçekleştirilmiştir. Anayasa'nın mimarlarından Dr. B. R. Ambedkar, eşitlik, ayrımcılık yasağı ve pozitif ayrımcılık ilkelerini, kast sisteminin tasfiyesi için temel araçlar olarak kurgulamıştır(Galanter, 1984, 31-35). Anayasal reformlar uygulanabilirlik, toplumsal kabullenme ve kurumsal direnç gibi faktörler nedeniyle sınırlı etkiler yaratmaktadır.

Anayasal güvencelere rağmen kast ayrımcılığı günlük yaşamda açık veya örtük biçimlerde devam etmektedir. Kırsal bölgelerde toprak mülkiyeti, kamu hizmetlerine erişim ve ibadet mekânlarına giriş gibi alanlarda dalitler hâlâ dışlanmaktadır. Kentlerde ise daha sofistike ve örtük ayrımcılık biçimleri özellikle eğitim ve istihdam alanlarında kendini göstermektedir(Guru, 2000, 124-126; Waughray, 2010, 343; Deshpande, 2013, 30-35). Bir diğer önemli sınırlama bu yasaların etkin biçimde uygulanmaması ya da ihlallerin yeterince cezalandırılmamasıdır. Örneğin, Hindistan Ceza Kanunu'nun kast temelli nefret suçlarıyla ilgili maddeleri bulunmasına rağmen, bu suçların adli takibi ve mahkûmiyet oranları oldukça düşüktür("Report" (12 Şubat 2007); Teltumbde, 2018, 126-128; Waughray, 2010, 330-331). Dalitlerin toplumsal düzen içinde görmezden gelinmeleri ve üst kastlar karşısında haklarının yok sayılması, toplumsal adaletin tam teşekkülü için gidilecek uzun bir yolun olduğunu göstermektedir.

Planlanmış kast ve kabileler yani genel anlamıyla dalitler, toplumsal düzen içindeki dışlanmışlıklarının ve eksikliklerinin giderilmesi amacıyla pozitif ayrımcılık ve rezervasyon politikalarına tâbi tutulmuştur. Bu politikalar kapsamında dalit kategorisindeki bireyler için özellikle eğitim ve istihdamda özel kontenjanlar ayrılmıştır. Rezervasyon politikaları birçok dalit için fırsatlar sunarken, sistemin kast yapısını pekiştirdiği veya dalitleri homojen bir kategori olarak sabitlediği eleştirileri de bulunmaktadır. Özellikle refah seviyesi yüksek dalit gruplarının sürekli olarak bu ayrıcalıklardan yararlanması, iç gruplar arasında dikey eşitsizlikleri artırabilmektedir. Ayrıca üst kast gruplarının rezervasyon politikalarına karşı artan tepkileri, reformların meşruiyetini ve dalitlerin hak ve güvenliğini sürekli olarak tartışma konusu hâline getirmiştir(Guru, 1999, 96-97; Michael - Michael, 1999, 35-36; Teltumbde, 2018, 151-155; Deshpande, 2013, 114-121; Srinivas, 1962, 39-40). Bu da anayasal reformların siyasal istikrarla ilişkili kırılğan yapısını gözler önüne serdiği gibi mevcut düzende yeni düzenlemelerin gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Günümüzde toplumsal hiyerarşiyi iyileştirmeye yönelik politikaların etkinliği konusunda ciddi tartışmalar vardır. Bazı eleştirmenler pozitif ayrımcılık için ayrılan kotaların kast kimliğini daha da pekiştirdiğini ve siyasallaştırdığını ileri sürerken diğerleri bu düzenlemelerin eşitsizlikleri azaltmak için hayati bir araç olduğunu savunmaktadır(Thorat - Attewell, 2007, 4141-4145). Bu tartışma, modern Hindistan'da eşitlik, kimlik ve adalet arasındaki hassas dengeyi gözler önüne sermektedir.

Hindistan Anayasası kast ayrımcılığını açıkça yasaklayan dünyadaki nadir hukuk metinlerinden biri olsa da toplumsal yapıya nüfuz etmiş bu kadim hiyerarşiyi sadece yasal yollarla dönüştürmek mümkün olmamaktadır. Bu bağlamda anayasal reformlar gerekli ama yetersiz araçlardır. Gerçek bir dönüşüm, yalnızca yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda eğitim, kültürel değişim ve siyasi irade ile birlikte mümkündür.

Sonuç

Hindu toplumunun binlerce yıllık tarihsel yapısının temel taşlarından biri olan varṇa sistemi, dinsel bir hiyerarşi olmanın ötesinde toplumsal düzeni belirleyen derinlemesine kurumsallaşmış bir ayrımcılık biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistemin en dış halkasında yer alan dalitler, tarih boyunca sadece dini ritüeller açısından değil; ekonomik, eğitsel, mekânsal ve toplumsal ilişkiler düzeyinde de ciddi bir dışlanmaya ve aşağılamaya maruz kalmışlardır. Bu dışlanma, toplumsal yapıya neredeyse doğallaştırılmış bir şekilde işlemiş ve nesiller boyunca yeniden üretilmiştir.

Dalitlerin dışlanmışlıkları yalnızca dinsel bir inanç sistemine dayandırılmaz. Dalitler dini ve sosyal meşruiyeti toplumun diğer kurumlarıyla da pekiştirilmiştir. Kast sistemi, tarihsel olarak sabit bir yapıdan ziyade değişen siyasal ve kültürel bağlamlara uyum sağlayarak varlığını sürdürebilmiş dinamik bir toplumsal organizasyon biçimi olarak değerlendirilmelidir.

Modern Hindistan’da anayasal reformlar, pozitif ayrımcılık politikaları ve sivil toplum hareketleri sayesinde dalitlerin toplumsal görünürlüğü artmış ve hukuki kazanımlar elde edilmiştir. Ancak özellikle kırsal bölgelerde kast temelli ayrımcılık hâlâ güçlüdür ve dalitler eğitim, sağlık, istihdam ile güvenlik gibi temel haklara erişimde engellerle karşılaşmaktadır. Dalit kadınlar ise hem kast hem de cinsiyet temelli eşitsizliklerin kesişiminde marjinalleşmekte, bu durum Hindu toplumunun hem sınıfsal hem de ataerkil yapısını gözler önüne sermektedir.

Varṇa sisteminin tarihsel ve dinsel temelleri üzerine kurulu olan kast yapısının modern dünyada dönüşse de henüz ortadan kalkmadığı; aksine yeni biçimlerde yeniden üretildiği görülmektedir. Dalitlerin eşit yurttaşlar olarak toplumsal hayata tam katılımı, yalnızca yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda toplumsal bilinç değişimiyle mümkündür. Bu bağlamda, Hinduizm’in dinsel söylemi ile toplumsal pratik arasındaki ilişkinin eleştirel bir biçimde

incelenmesi, sosyal adaletin ve insan haklarının sağlanması açısından elzemdir.

Bu çalışma, dini yapıların toplumsal düzen üzerindeki etkisini ortaya koyması bakımından dinler tarihi ve sosyal bilimler alanlarına katkı sunmayı amaçlamakta; özellikle dinin toplumsal dışlamayı nasıl meşrulaştırabileceği üzerine düşünsel bir zemin oluşturmaktadır. Hindistan'daki dalit örneği, küresel ölçekte sınıf, kimlik, din ve eşitlik tartışmalarına dair çok katmanlı bir analiz için zengin bir vaka sunmaktadır.

Kaynaklar | References

- Ambedkar, B. R. *Dr. Babasaheb Ambedkar: Writings and Speeches*. ed. Vasant Moon. 7 Cilt. New Delhi: Dr. Ambedkar Foundation, 2014.
- Ambedkar, B. R. *Dr. Babasaheb Ambedkar: Writings and Speeches*. ed. Vasant Moon. 7 Cilt. New Delhi: Dr. Ambedkar Foundation, 2019.
- Ambedkar, Bhimrao Ramji. *Against the Madness of Manu: B.R. Ambedkar's Writings on Brahmanical Patriarchy*. ed. Sharmila Rege. New Delhi: Navayana Pub., 2013.
- Ambedkar, B.R. *Buddha and His Dhamma*. Bombay: Siddhart College Trust, 1957.
- Ambedkar, B.R. *The Untouchables Who Were They and Why They Became Untouchable*. New Delhi: Amrit Book Co., 1948.
- Basham, Arthur Llewellyn. *The Wonder That Was India: A Study of the History and Culture of the Indian Sub-Continent Before the Coming of the Muslims*. New York: Hawthorn Books, 1963.
- Bayly, Susan. *Caste, Society and Politics in India from the Eighteenth Century to the Modern Age*. New York: Cambridge University Press, 1999.
- Bayly, Susan. *Caste, Society and Politics in India from the Eighteenth Century to the Modern Age*. New York: Cambridge University Press, 1999.
- Béteille, André. "Varna and Jati". *Sociological Bulletin* 45/1 (Mart 1996), 15-27.
- Bévillon, Hervé Le. *The Rig Veda: New Complete English Translation*. Forbach: Books on Demand, 2025.
- Bronkhorst, Johannes. *Buddhism in the Shadow of Brahmanism: 24*. Leiden: BRILL, 2011.
- Bühler, Georg. *The Laws of Manu*. Oxford: Clarendon Press, 1886.
- Cohn, Bernard S. *An Anthropologist Among the Historians and Other Essays*. Oxford: Oxford University Press, 1990.
- Das, Veena. *Structure and Cognition: Aspects of Hindu Caste and Ritual*. Oxford: Oxford University Press, 1987.
- Deliège, Robert. *The Untouchables of India*. Oxford: Berg, English ed., 1999.
- Deo, Veena - Zelliot, Eleanor. "Dalit Literature-Twenty-Five Years of Protest? Of Progress?" *Journal of South Asian Literature* 29/2 (1994), 41-67.
- Deshpande, Ashwini. *Affirmative Action in India: Oxford India Short Introductions*. New Delhi: OUP India, 2013.
- Deshpande, Ashwini. *The Grammar of Caste: Economic Discrimination in Contemporary India*. New Delhi: Oxford University Press, 2011.
- Deshpande, Satish. *Contemporary India: A Sociological View*. New Delhi: Viking, 2003.
- Deveci, Beyza Aybike. *Hinduizm'de Tantracılık*. Ankara: EskiYeni, 2024.

- Dirks, Nicholas B. *Castes of Mind: Colonialism and the Making of Modern India*. New Jersey: Princeton University Press, 2001.
- Doniger, Wendy. *The Hindus: An Alternative History*. New York: Penguin Press, 2009.
- Doniger, Wendy. *The Rig Veda: An Anthology: One Hundred and Eight Hymns, Selected, Translated and Annotated*. London: Penguin Books, 1981.
- Dumont, Louis. *Homo Hierarchicus: The Caste System and Its Implications*. London: University of Chicago Press, 1980.
- Dundas, Paul. *The Jains*. London; New York: Routledge, 2nd. ed., 2002.
- Dutt, Yashica. *Coming Out as Dalit*. New Delhi: Aleph Book Company, 2019.
- Flood, Gavin D. *An Introduction to Hinduism*. New York: Cambridge University Press, 1996.
- Fowler, Jeaneane D. *Hinduism: Beliefs and Practices*. Oregon: Liverpool University Press, 1996.
- G. Chitanya, Dr Raja Ambethkar M. "Digital Diaspora: In Dalits". *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 6796-6803. <https://doi.org/10.47750/pnr.2022.13.S07.822>
- Galanter, Marc. *Competing Equalities: Law and the Backward Classes in India*. California: University of California Press, 1984.
- George, Goldy M. "Dalit Movement after Ambedkar in India: Pitfalls, Challenges & Way Ahead". *Buddhist Voice* 1/3 (Eylül 2013), 5-9.
- Ghose, Sagarika. "The Dalit in India". *Social Research* 70/1 (2003), 83-109.
- Ghurye, Govind Sadashiv. *Caste and Race in India*. New Delhi: Popular Prakashan, 1969.
- Grey, Mary. "Dalit Women and the Struggle for Justice in a World of Global Capitalism". *Feminist Theology* 14/1 (Eylül 2005), 127-149. <https://doi.org/10.1177/0966735005057806>
- Gupta, Dipankar. *Interrogating Caste: Understanding Hierarchy And Difference in Indian Society*. New Delhi: Penguin India, 2000.
- Guru, Gopal. "Dalit Women Talk Differently". *Economic and Political Weekly* 30/41-42 (1995), 2548-2550.
- Guru, Gopal. "India: Another Millenium?" *Dalits in Pursuit of Modernity*. ed. Thapar Romila. 123-136. New Delhi: Penguin India, 2000.
- Guru, Gopal. "Untouchable Dalits in Modern India". *Misrepresenting The Dalit Movement*. ed. S.M. Michael. 93-101. London: Lynne Rienner Pub, 1999.
- Hiltebeitel, Alf. *Dharma: Its Early History in Law, Religion, and Narrative*. USA: Oxford University Press, 2011.
- J. H. Hutton. *Caste in India*. Bombay: Oxford University Press, 1961.
- Jaffrelot, Christophe. *India's Silent Revolution: The Rise of the Lower Castes in North India*. London: C. Hurst & Co. Publishers, 2003.

- Jaini, Padmanabh S. *The Jaina Path of Purification*. New Delhi: Motilal Banarsidass, 1998.
- Jaiswal, Suvira. *Caste: Origin, Function, and Dimensions of Change*. New Delhi: Manohar, 1998.
- Jha, Dwijendra Narayan. *Ancient India: In Historical Outline*. New Delhi: Manohar, 2014.
- Jodhka, Surinder S. "Caste and Untouchability in Rural Punjab". *Economic and Political Weekly* 37/19 (2002), 1813-1823.
- Jodhka, Surinder S. *Caste in Contemporary India*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2018.
- Kemerlioğlu, Eyüp. *Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik*. İzmir: Saray Kitabevleri, 1. Basım, 1996.
- Klostermaier, Klaus K. *A Survey of Hinduism*. Albany: State University of New York Press, 2007.
- Kosambi, Damodar Dharmanand. *An Introduction to the study of Indian History*. Bombay: Popular Parakashan, 1956.
- Krishan, Yuvraj. "Buddhism and the Caste System". *Journal of the International Association of Buddhist Studies* 48/1/2 (30 Haziran 1986), 71-83.
- Lipner, Julius. *Hindus: Their Religious Beliefs and Practices*. London: Routledge, 1994.
- Long, Jeffery D. *Jainism: An Introduction*. London: I.B. Tauris, 2013.
- Mann, Michael. *The Sources of Social Power: Volume 1, A History of Power from the Beginning to AD 1760*. New York: Cambridge University Press, 2012.
- Manu. *Manu's Code of Law*. çev. Patrick Olivelle. USA: Oxford University Press, 2005.
- Manu. *The Laws of Manu*. çev. Wendy Doniger O'Flaherty - Brian K. Smith. London: Penguin Classics, 1991.
- Masatoğlu, Mehmet. "Dharma Kavramı ve Purushārthalar". *Dini Araştırmalar* 23/57 (15 Haziran 2020), 195-208. <https://doi.org/10.15745/da.709326>
- Mendelsohn, Oliver - Vicziany, Marika. *The Untouchables: Subordination, Poverty, and The State in Modern India*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Michael, S. M. - S.M. Michael (ed.). "Untouchable Dalits in Modern India". *Dalit Visions of a Just Society*. 25-41. London: Lynne Rienner Pub, 1999.
- Michael, Sebastian Marian. *Untouchable: Dalits in Modern India*. Boulder (Colo.): L. Rienner, 1999.
- Michaels, Axel. *Hinduism: Past and Present*. New Jersey: Princeton University Press, 2004.
- Monier-Williams, M. *A Sanskrit English Dictionary 2005 Deluxe Edition: Etymologically and Philologically Arranged with Special Reference to Cognate Indo-European Languages*. New Delhi Chennai: Motilal Banarsidass, 2005.

- Mosse, David. "Caste and development: Contemporary perspectives on a structure of discrimination and advantage". *World Development* 110 (Ekim 2018), 422-436. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.06.003>
- Müller, F. Max (ed.). *The Sacred Books of the East: The Upanishads (Pt.1)*. çev. F. Max Müller. Oxford: Clarendon Press, 1879.
- National Crime Records Bureau, Government of India. *Crime in India 2020: Statistics*. National Crime Records Bureau, 2020. <https://ncrb.gov.in/sites/default/files/CII%202020%20Volume%201.pdf> Volume II
- O'Hanlon, Rosalind. *Caste, Conflict, and Ideology: Mahatma Jotirao Phule and Low Caste Protest in Nineteenth-Century Western India*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1. paperback ed., 2002.
- Olivelle, Patrick. *The =Aśrama System: The History and Hermeneutics of a Religious Institution*. New York: Oxford University Press, 1993.
- The Dharmasutras: The Law Codes of Ancient India*. çev. Patrick Olivelle. New York: OUP Oxford, 1999.
- Omvedt, Gail. *Dalits and the Democratic Revolution: Dr. Ambedkar and the Dalit Movement in Colonial India*. New Delhi, Sage Pub., 1994.
- Özen, Gökçen Çatlı. "Kapalı Toplumsal Yapı: Kast Sistemi Üzerinden Tabakalaşma". *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi* 2/3 (01 Ekim 2016), 59-65.
- Özyanıkoglu, Hacer - Şahin, Cengiz. "Türkiye'deki Hindistan, Bollywood ve Kast Algısına Yönelik Bir Araştırma". *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 6/1 (30 Haziran 2022), 71-88.
- Patil, Samita M. "Revitalising Dalit Feminism: Towards Reflexive, Anti-Caste Agency of Mang and Mahar Women in Maharashtra". *Economic and Political Weekly* 48/18 (Mayıs 2013), 37-43.
- Prasant, Kumar - Kapoor, Dip. "Learning and Knowledge Production in Dalit Social Movements in Rural India". *Learning From The Ground Up*. 193-210. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
- Radhakrishnan, Sarvepalli. *The Hindu View of Life*. California: Unwin Books, 1960.
- Rege, Sharmila. "Dalit Women Talk Differently: A Critique of 'Difference' and Towards a Dalit Feminist Standpoint Position". *Economic and Political Weekly* 33/44 (1998), 39-46.
- Rege, Sharmila. *Writing Caste, Writing Gender: Reading Dalit Women's Testimonios*. Zubaan, 2006.
- Shah, A.M. "Purity, Impurity, Untouchability: Then and Now". *Sociological Bulletin* 56/3 (2007), 355-368.
- Shah, Ghanshyam. *Untouchability in Rural India*. New Delhi: SAGE Publications, 2006.

- Sharma, Arvind. *Classical Hindu Thought: An Introduction*. New Delhi: Oxford University Press, 2000.
- Sharma, Ram Sharan. *Śūdras in Ancient India: A Social History of the Lower Order Down to Circa A.D. 600*. New Delhi: Motilal Banarsidass, 1980.
- Smith, Brian K. - Marut, Lama. *Classifying the Universe: The Ancient Indian Varṇa System and the Origins of Caste*. New York: Oxford University Press, 1994.
- Srinivas, Mysore Narasimhachar. *Caste in Modern India: And Other Essays*. New Delhi: Asia Publishing House, 1962.
- Srinivas, Mysore Narasimhachar. *Social Change in Modern India*. Berkeley: University of California Press, 1969.
- Teltumbde, Anand. *Dalits: past, present and future*. London: Routledge/Taylor & Francis Group, 2020.
- Teltumbde, Anand. *Republic of Caste: Thinking Equality in the Time of Neoliberal Hindutva*. Nava-yana, 2018.
- Teltumbde, Anand. *The Persistence of Caste: The Khairlanji Murders and India's Hidden Apartheid*. London: Zed Books Ltd, 2010.
- Thapar, Romila. *From the Origins to AD 1300*. Berkeley: University of California Press, 2004.
- Thorat, Sukhadeo - Attewell, Paul. "The Legacy of Social Exclusion: A Correspondence Study of Job Discrimination in India". *Economic and Political Weekly* 42/41 (2007), 4141-4145.
- Thorat, Sukhadeo - Newman, Katherine S. "Caste and Economic Discrimination: Causes, Consequences and Remedies". *Economic and Political Weekly* 42/41 (2007), 4121-4124.
- Viswanath, Rupa. *The Pariah Problem: Caste, Religion, and the Social in Modern India*. New Delhi: Columbia University Press, 2014.
- Waghray, Annapurna. "Caste Discrimination and Minority Rights: The Case of India's Dalits". *International Journal on Minority and Group Rights* 17/2 (2010), 327-353.
- Yengde, Suraj Milind. *Caste Matters*. Gurgaon: Penguin Viking, 2019.
- Yitik, Ali İhsan. *Doğu Dinleri*. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Zaehner, R. C. (Robert Charles). *Hinduism*. New York: Oxford University Press, 1966.
- Zelliot, Eleanor. *From Untouchable to Dalit: Essays on the Ambedkar Movement*. New Delhi: Manohar, 1996.
- Zwrick-Maitreyi, Maari vd. *Caste in the United States A Survey of Caste Among South Asian Americans*. USA: Equality Labs, 2018. <https://www.equalitylabs.org/research/publications-resources/>
- Constitution of India, Constitution of India. *Fundamental Rights* (ts.).

Dr. Ambedkar International Mission. “Dalit Rights”. Erişim 16 Ağustos 2025.
<https://www.ambedkarmission.org/>

“Hidden Apartheid”. *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/report/2007/02/12/hidden-apartheid/caste-discrimination-against-indias-untouchables>

Human Rights Watch. “Hidden Apartheid”. 12 Şubat 2007. Erişim 10 Temmuz 2025.
<https://www.hrw.org/report/2007/02/12/hidden-apartheid/caste-discrimination-against-indias-untouchables>

International Dalit Solidarity Network. “International Dalit Solidarity Network”. Erişim 18 Eylül 2025. <https://idsn.org/>